

Fellessak 8/20 - Fastsetting av kvote og område for lisensfelling av ulv utenfor ulvesonen sesongen 2020/2021

Sekretariatet for region 4 og 5 anbefaler overfor rovviltnemndene at det fattes vedtak om:

- Lisensfelling av ulv utenfor ulvesona med en kvote på inntil 12 dyr i områder utenfor ulvesona og utenfor et nærmere angitt område som benyttes av Deisjøreviret

FORORD

Sakspapirene til sak 9/20 om lisensfelling innenfor ulvesonen og 8/20 lisensfelling utenfor ulvesonen har likelydenes saksutredning knyttet til omtale av regelverk (kap. 1), politiske føringer (kap. 2), rovviltnemndenes myndighet (kap. 3) og bestanden (kap. 4). Når det gjelder drøftinger rundt oppnåelse av det norske bestandsmålet (kap. 5.1) og vurderinger rundt bestandens overlevelse (kap. 5.2) så er sakspapirene i sak 8/20 og 9/20 i det vesentlige like, men med noe geografisk differensiering i omtalen hhv. utenfor og innenfor sonen.

Siden jakttidsrammene er ulike innenfor og utenfor sonen, og det har vært ønskelig å avvente endelig klagesaksbehandling innenfor sonen til nærmere jaktstart, så er vurdering av lisensfelling i region 4 og 5 delt i to separate saker. Premissene for behandlingen er imidlertid lik og dette fremgår i begge sakene.

Innhold

Innstilling	3
1. Om nemndenes myndighet	3
2. Kvote	3
3. Lisensfellingsområde	3
4. Lisensfellingsperiode	4
5. Forholdsregler for å unngå felling av genetisk viktige individer	4
6. Vilkår for deltakere i lisensfelling	4
Saksutredning:	5
1. Regelverk	6
I. Naturmangfoldloven	6
II. Forskrift om forvaltning av rovvilt	7
2. Politiske føringer	8
3. Om rovvilt nemndenes myndighet til å fatte vedtak om lisensfelling av ulv	9
4. Bestand, bestandsutvikling, innvandring og mulig uttak	10
5. Sekretariatets vurdering av det rettslige grunnlaget	12
5.1 Vilåret om å sannsynliggjøre at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet	12
5.2 Vilåret om at felling ikke truer bestandens overlevelse, jf. nml § 18 andre ledd	13
5.3 Vurderinger av hjemmelsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 18, bokstav b	16
5.4 Vurderinger av hjemmelsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 18, bokstav c	19
6. Sekretariatets forslag til kvote, fellingsperiode og fellingsområde	23
7. Vurdering av naturmangfoldloven §§ 8-12	24

Innstilling

Etter rovviltforskriften § 10 kan en rovviltnemnd fatte vedtak om kvote for lisensfelling for å begrense veksten og/eller utbredelsen av en bestand av ulv. Felling kan bare gjennomføres dersom det ikke finnes annen tilfredsstillende løsning ut fra prinsippet om geografisk differensiert forvaltning og uttaket ikke truer bestandens overlevelse. Lisensfelling er felling av et bestemt antall individer av en viltart med hjemmel i naturmangfoldloven § 18 første ledd b) og c), der kvoten er fastsatt av offentlig myndighet, jf. rovviltforskriften § 2. I henhold til naturmangfoldloven § 18, første ledd bokstav b) kan felling gjennomføres for å avverge skade på avling, husdyr, tamrein, skog, fisk, vann eller annen eiendom. I henhold til bokstav c) kan felling gjennomføres for å ivareta allmenne helse- og sikkerhetshensyn eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning.

Sekretariatet mener vilkår for lisensfelling av ulv utenfor ulvesona er oppfylt, og tilrår derfor at rovviltnemndene i region 4 og 5 fatter følgende vedtak:

1. Om nemndenes myndighet

Rovviltnemndene i region 4 og 5 viser til den nasjonale målsettingen om 4-6 årlige ynglinger av ulv, der 3 av disse skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesona skal medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5. De siste dokumenterte data om ynglinger fra nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt viser at det er registrert totalt 8,5 ynglinger i 2019 der grenserevir teller med en faktor på 0,5. Av disse har 6 ynglinger forekommet i helnorske revirer.

Rovviltnemndene anser med det at de har myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling av ulv, jf. §§ 10 og 4 første ledd bokstav d og e i rovviltforskriften.

2. Kvote

Rovviltnemndene har fattet vedtaket på bakgrunn av siste tilgjengelige vitenskapelige kunnskap om ulvens bestandsstatus, jf. nml § 8. Det foreligger betydelig kunnskap om den skandinaviske ulvebestanden, og føre-var-prinsippet, jf. § 9, tillegges derfor mindre vekt. Rovviltnemndene anser at en kvote på 12 ulver utenfor ulvesona, ikke er til hinder for å nå bestandsmålet i 2021. Et slikt uttak vil ikke påføre bestanden en for stor samlet belastning, jf. nml. § 10, eller true overlevelsen av ulvebestanden på lang sikt, jf. nml § 5, jf. også rovviltforskriften §§ 3 og 7. Hensynet til differensiert forvaltning er lagt til grunn for vedtaket, jf. nml. § 12. Nemndene anser ikke at nml. § 11 er relevant i denne sammenheng. Nemndene viser til sekretariatenes saksframlegg og anser at det er hjemmel for lisensfelling etter nml § 18 b i beiteprioriterte områder i Akershus og Hedmark, inkludert blå sone vest for Glomma i Hedmark samt beiteområdene til Sølendalen beitelag. I øvrige deler av blå sone utenfor ulvesona i Hedmark anser nemndene at det er hjemmel for lisensfelling etter nml § 18 c.

3. Lisensfellingsområde

Rovviltnemndene vedtar å åpne for lisensfelling utenfor ulvesonen i region 4 og region 5 med avgrensning som følger:

- Akershus utenfor ulvesona

- Hedmark utenfor ulvesona, med unntak for et nærmere avgrenset område for å hindre at det blir felt dyr fra Deisjøreviret. Området som er unntatt fra lisensfelling omfatter: De delene av Stor-Elvdal og Rendalen kommuner som ligger øst for Glomma og sør for en rett linje fra der Rv 3 krysser Glomma nord for Atna til der Rv 30 møter Rv 217 ved Åkrestrømmen, videre sør for Rv 217 fra Åkrestrømmen til kommunegrensa mot Engerdal kommune, jf. vedlagte kart.

Rovviltnemndene har vedtatt slik avgrensning for å hindre uttak av genetisk verdifull hann i Deisjøreviret og samtidig uttak av alfadyr i flokken, før eventuelle valper kan klare seg selv i reviret.

4. Lisensfellingsperiode

Lisensfellingsperioden fastsettes til perioden fra 1. desember 2020 til 31. mai 2021.

5. Forholdsregler for å unngå felling av genetisk viktige individer

Ut fra dagens kunnskap anser rovviltnemndene å ha tatt de forholdsregler som skal tas for å ivareta genetisk viktige individer. Dersom ny kunnskap om viktige genetiske individer skulle tilkomme, kan fylkesmennene i samråd med lederne av rovviltnemndene i region 4 og 5 gjøre det som er nødvendig for å redusere sannsynligheten for at disse felles.

6. Vilkår for deltakere i lisensfelling

Jeger plikter å holde seg oppdatert om status for lisensfelling minst en gang daglig under fellingsforsøk. Fylkesmannen oppretter en kvotetelefon som gir jegeren opplysning om antall felte dyr og hvor mange dyr som gjenstår på kvoten. Jeger plikter også å registrere seg som bruker av fylkesmennenes løsning for SMS-varsling om status for lisensfelling.

Vedtaket er fattet med hjemmel i § 10 i forskrift om forvaltning av rovvilt av 18. mars 2005, jf. § 18 i lov om forvaltning av naturmangfold av 19. juni 2009. Dette vedtaket er et enkeltvedtak og kan påklages i medhold av forvaltningsloven kapittel VI, senest innen 3 uker etter at vedtaket er gjort kjent.

Kart over foreslått område for lisensfelling 2020/2020

Saksutredning:

1. Regelverk

Sekretariatet refererer utdrag fra hhv. naturmangfoldloven og rovviltforskriften under som ansees å være relevant for saksutredningen.

I. Naturmangfoldloven

Naturmangfoldloven (nml) trådte i kraft 1. juli 2009. Loven gir omfattende bestemmelser for forvaltningen av naturens mangfold. Forskrift om forvaltning av rovvilt er hjemlet i viltloven og nml. Naturmangfoldlovens bestemmelser gir føringer for vedtak som gjelder forvaltning av rovvilt. Noen av de viktigste bestemmelsene gjengis under.

§ 5. (forvaltningsmål for arter)

Målet er at artene og deres genetiske mangfold ivaretas på lang sikt og at artene forekommer i levedyktige bestander i sine naturlige utbredelsesområder. Så langt det er nødvendig for å nå dette målet ivaretas også artenes økologiske funksjonsområder og de øvrige økologiske betingelsene som de er avhengige av.

§ 8. (kunnskapsgrunnlaget)

Offentlige beslutninger som berører naturmangfoldet skal så langt det er rimelig bygge på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, naturtypers utbredelse og økologiske tilstand, samt effekten av påvirkninger. Kravet til kunnskapsgrunnlaget skal stå i et rimelig forhold til sakens karakter og risiko for skade på naturmangfoldet.

Myndighetene skal videre legge vekt på kunnskap som er basert på generasjoners erfaringer gjennom bruk av og samspill med naturen, herunder slik samisk bruk, og som kan bidra til bærekraftig bruk og vern av naturmangfoldet.

§ 9. (føre-var-prinsippet)

Når det treffes en beslutning uten at det foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvilke virkninger den kan ha for naturmiljøet, skal det tas sikte på å unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. Foreligger en risiko for alvorlig eller irreversibel skade på naturmangfoldet, skal ikke mangel på kunnskap brukes som begrunnelse for å utsette eller unnlate å treffe forvaltningstiltak.

§ 10. (økosystemtilnærming og samlet belastning)

En påvirkning av et økosystem skal vurderes ut fra den samlede belastning som økosystemet er eller vil bli utsatt for.

§ 12. (miljøforsvarlige teknikker og driftsmetoder)

For å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet skal det tas utgangspunkt i slike driftsmetoder og slik teknikk og lokalisering som, ut fra en samlet vurdering av tidligere, nåværende og fremtidig bruk av mangfoldet og økonomiske forhold, gir de beste samfunnsmessige resultater.

§ 18. (annet uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk etter vurdering av myndighetene)

Kongen kan ved forskrift eller enkeltvedtak tillate uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk

- b) for å avverge skade på avling, husdyr, tamrein, skog, fisk, vann eller annen eiendom.
- c) for å ivareta allmenne helse- og sikkerhetshensyn eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning.

Vedtak etter første ledd bokstav a til f kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte. Det skal ved vurdering av uttak av rovvilt etter første ledd bokstav c legges vekt på om bestandsmål som er vedtatt i Stortinget er nådd.

II. Forskrift om forvaltning av rovvilt

Følgende bestemmelser med tilhørende kommentarer gjelder definisjoner, bestandsmål, vurdering av hvorvidt de regionale nemndene har myndighet til å fatte vedtak og fastsetting av kvote for lisensfelling av ulv:

§ 2. (Definisjoner)

- g. Lisensfelling: Felling av et bestemt antall individer av en viltart med hjemmel i naturmangfoldloven § 18 første ledd b) og c), der kvoten er fastsatt av offentlig myndighet og det kreves at jegeren er registrert som lisensjeger i Jegerregisteret for å kunne delta.

§ 3 Nasjonale bestandsmål og bestandsovervåking

I Norge skal det årlig være 65 ynglinger av gaupe, 39 ynglinger av jerv og 13 ynglinger av bjørn. Det skal være 4–6 årlige ynglinger av ulv. 3 av disse skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesona skal medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5.

Kommentarer til § 3, første ledd:

(...) At bestandsmålet for ulv er fastsatt som et intervallmål på 4–6 årlige ynglinger av ulv (der 3 ynglinger skal være helnorske) gir forvaltningsmyndighetene et ekstra handlingsrom når vedtak om uttak skal fattes. Forhold som omfanget av ulovlig felling og innavlsnivå vil være viktige i vurderingen av om man skal legge seg høyt eller lavt innenfor intervallet. Intervallmålet vil også gjøre det enklere med dialog og samarbeid med svenske myndigheter om forvaltning av ulv i grenserevir.

Uavhengig av bestandsmålet må imidlertid de alminnelige vilkårene for felling være oppfylt, dvs. at felling bare tillates dersom hjemmelsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 18, første ledd, bokstav b og c er oppfylt, felling ikke truer bestandens overlevelse og det ikke finnes noen annen tilfredsstillende løsning. (...)

Som tidligere skal man søke å oppnå bestandsmålet for ulv innenfor ulvesona. Terskelen for felling innenfor forvaltningsområdet vil være høyere enn utenfor forvaltningsområdet.

Når bestandsmålet for ulv er nådd, dvs. når det foreligger minst 4 ynglinger av ulv, der ynglinger i grenserevir teller med en faktor på 0,5, og revirene for minst 3 av disse i sin helhet ligger i Norge, har rovviltnemndene myndighet til å fatte vedtak om kvote for skadefelling eller lisensfelling av ulv, jf. forskriften § 7, § 8 og § 10.

§ 7. Generelle bestemmelser om vedtak fattet av rovviltnemnden

Rovviltnemnden har myndighet til å fatte vedtak om kvote for felling etter forskriften § 8 og § 10 og kvote for jakt etter forskriften § 11 når bestanden av den enkelte art ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen, jf. forskriften § 4. Nemndens myndighet skal for ulv og bjørn baseres på de siste dokumenterte data om siste års ynglinger fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt, jf. forskriften § 3 tredje ledd. Tilsvarende skal nemndens myndighet for gaupe og jerv baseres på gjennomsnittet av dokumenterte data om ynglinger de tre siste årene fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt. Rovviltnemndens vedtak skal bygge på den regionale forvaltningsplanen for rovvilt, data om biologiske og bestandsmessige forhold og om skade- og konfliktsituasjonen, jf. forskriften § 3 tredje ledd og § 6. (...)

Etter at vedtak om kvote for felling er fattet etter forskriften § 8 og § 10 og kvote for jakt etter forskriften § 11, skal irregulær avgang av rovvilt innenfor regionen belastes den kvote som er bestemt av rovviltnemnden.

Kommentarer til § 7, annet ledd:

Annet ledd regulerer hva rovviltnemnden skal legge vekt på ved vedtak om kvote for betinget skadefelling, lisensfelling og kvotejakt på gaupe og antall dyr som kan felles ved slik felling eller jakt.

Ved vurdering av felling eller jakt skal rovviltnemnden gjøre en samlet vurdering av bestandens status og forventede utvikling og sannsynliggjøre at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet for regionen. Kravet til presisjon i forvaltningsvedtak både med hensyn til bruk av skadefellingstillatelser og kvotejakt/lisensfelling øker jo nærmere ned mot de nasjonale bestandsmålene den aktuelle rovviltart forvaltes.

For ulv vil dette innebære at rovviltnemnden ikke kan fatte vedtak om felling innenfor en familiegruppe eller et revirmarkerende par dersom den «norske» del av ulvebestanden ikke består av mer enn tre helnorske familiegrupper/revirmarkerende par og fire familiegrupper/revirmarkerende par totalt inkludert grenserevir. Om det i tillegg til disse familiegruppene eller revirmarkerende parene er dokumentert ytterligere revirmarkerende par eller familiegrupper som forventes å bringe antallet ynglinger over det nasjonale måltallet, må rovviltnemndene drøfte seg frem til i hvilken grad det skal tillates en ny etablering kontra å beholde de eksisterende familiegruppene eller revirmarkerende parene som grunnlaget for neste yngling. (...)

§ 10. Kvote for lisensfelling på gaupe, jerv, bjørn og ulv

Dersom vilkårene i forskriften § 7 er oppfylt, kan en rovviltnemnd fatte vedtak om kvote for lisensfelling for å begrense veksten og/eller utbredelsen av en bestand av gaupe, jerv, bjørn og ulv.

Felling kan bare gjennomføres dersom det ikke finnes annen tilfredsstillende løsning ut fra prinsippet om geografisk differensiert forvaltning.

Vedtaket etter første ledd som gjelder ulv i regionene 4 og 5 skal fattes av rovviltnemndene i disse to regionene i fellesskap.

2. Politiske føringer

Stortinget behandlet i juni 2016 Meld. St. 21 (2015-2016) Ulv i norsk natur. Det ble besluttet følgende:

- Bestandsmålet for ulv i Norge skal være 4–6 ynglinger per år, hvorav 3 skal være helnorske ynglinger, også ynglinger utenfor ulvesona teller med. Ynglinger i grenserevir skal telle med på en faktor på 0,5.
- Prinsippet om geografisk differensiert forvaltning (soneforvaltning) videreføres.

Videre er prinsippene i rovviltforlikene av 2004 og 2011 lagt til grunn for forvaltning av ulv i norsk natur. Flertallet i Energi- og miljøkomiteen har i Innst. 257 L (2016-2017) påpekt at en tydelig soneforvaltning (geografisk differensiert forvaltning) er i samsvar med føringene i rovviltforlikene av 2004 og 2011.

Det er en målsetting at ulvebestanden skal forvaltes slik at den ligger så nær det nasjonalt fastsatte bestandsmålet som mulig. I juni i år vedtok Stortinget en endring i naturmangfoldloven §18 som presiserer at det ved vurdering av uttak av rovvilt etter §18 første ledd bokstav c skal legges vekt på om bestandsmål som er vedtatt i Stortinget er nådd. Samtidig skal ulv forvaltes innenfor rammene av Bernkonvensjonen og andre bestemmelser i naturmangfoldloven.

Stortingsmeldingen viderefører felles retningslinjer mellom Norge og Sverige knyttet til ivaretagelse av genetisk verdifulle individer. Her er det gitt felles definisjon på genetisk verdifulle individer og flere aktuelle tiltak. Det er også beskrevet begrensninger i mulighetene til fullt ut å ivareta ethvert genetisk individ. Disse retningslinjene ligger til grunn for norsk forvaltning av ulv.

Under følger de felles retningslinjene av 1. april 2012 mellom daværende Direktoratet for naturforvaltning og Naturvårdsverket, for forvaltning av genetisk verdifulle individer i den skandinaviske ulvepopulasjonen (utdrag):

«Dagens skandinaviske ulvestamme er relativt liten og isolert fra andre populasjoner. Små populasjoner av dyr eller planter har økt risiko for å dø ut på grunn av genetiske forhold. Disse problemene blir større jo færre individer populasjonen består av, jo mer isolert populasjonen er og jo smalere genetisk base den har (antall grunnleggere av populasjonen). For alle disse tre faktorene har den skandinaviske ulvepopulasjonen dårlige forutsetninger, og det er derfor enighet mellom norske og svenske myndigheter om at tiltak er nødvendig for å bedre den genetiske situasjonen for den skandinaviske ulvepopulasjonen»

«Aktuelle felles tiltak for genetisk verdifulle individer (utdrag); ... De ulver som er definert som genetisk verdifulle skal så langt mulig unntas fra skadefelling/skyddsjakt og lisensfelling/licensjakt. I de tilfeller genetisk verdifulle individer registreres i Norge, men der kriteriene for felling er til stede, skal svenske myndigheter kontaktes for å vurdere muligheten for å flytte individet til Sverige som et alternativ til felling.

Begrensninger (utdrag); ... Genetisk status for individene skal tillegges betydelig vekt ved vurdering om felling/jakt. Dette er likevel ikke til hinder for felling av slike individer der de samlede kriteriene for felling er oppfylt, og der andre tiltak er vurdert og konsekvensene for den skandinaviske ulvepopulasjonen er drøftet.»

3. Om rovviltnemndenes myndighet til å fatte vedtak om lisensfelling av ulv

Rovviltnemndene har myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling, jf. rovviltforskriften §§ 7 og 10, når bestanden av den enkelte art ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen, jf. forskriften § 4. Nemndenes myndighet skal for ulv baseres på dokumenterte data om

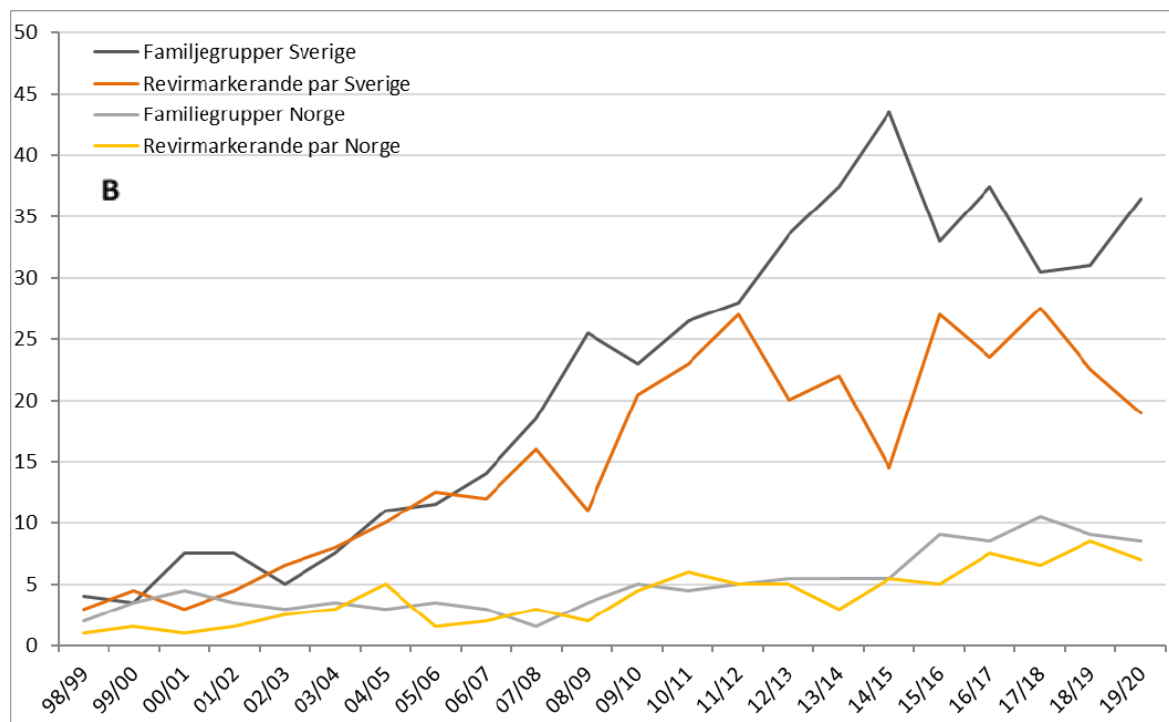
siste års ynglinger som går frem av endelig statusrapport fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt, jf. forskriften § 3 tredje ledd.

Sekretariatet for region 4 og 5 viser til at det i Bestandsstatus for store rovdyr i Skandinavia 2020 fra Rovdata fremgår at det var totalt 8,5 ynglinger i Norge, der grenserevir teller med en faktor på 0,5. Av disse var 6 i helnorske revir. Bestandsmålet for ulv i region 4 og 5 er 4-6 årlige ynglinger av ulv. 3 av disse skal ha skjedd i revir som i sin helhet ligger i Norge. Ynglinger utenfor ulvesona medregnes. Der en del av reviret ligger i Sverige skal en yngling medregnes med en faktor på 0,5. Dette innebærer at rovviltnemndene i region 4 og 5 har myndighet til å fatte vedtak om kvote for lisensfelling av ulv i henhold til rovviltforskriften §§ 7 og 10.

4. Bestand, bestandsutvikling, innvandring og mulig uttak

Bestand og bestandsutvikling

Den felles skandinaviske ulvebestanden er for sesongen 2019-2020 beregnet til å bestå av cirka 450 individer og det er en økning på 70 individer fra forrige vinter. Tilsvarende tall fra tidligere, er 460 i 2014, 430 i 2015, 2016 og 2017, 410 i 2018 og ca. 380 i 2019.

Figur 1. Kilde Skandulv 2020. Antall dokumenterte familjegrupeer (grå) og revirmarkerende par (oransje/gul) i henholdsvis Sverige og Norge for hele registreringsperioden 1. oktober – 31. mars, vintrene 1998/99 – 2019/20.

Bestanden er forholdsvis stabil i Norge med ca. 80-81 ulver i Norge, når grenserevirene deles mellom landene. I Sverige har bestanden økt fra 300 til 365 individer (inkl. halvparten av grenserevirene). Det er i vinter påvist totalt 45 familjegrupeer av ulv i Skandinavia, hvorav 34 i Sverige, seks i Norge og fem

med tilhold på begge sider av riksgrensen. Det gir en oppgang på fem familiegrupper i Skandinavia siden i fjor. Når antall ulveflokker og par i grenserevir deles mellom landene ble det påvist i alt 36,5 familiegrupper og 19 revirmarkerende par i Sverige i vinter, mens Norge hadde totalt 8,5 familiegrupper og 7 revirmarkerende par.

Ulver som er døde i løpet av registreringsperioden er ikke trukket fra disse tallene.

Bestandsrapporten og faktagrunnlag med kart over og beskrivelse av revirene er vedlagt saksutredningen.

Innvandrere og innavl

Grunnlaget for den skandinaviske bestanden er fem ubeslektede individer. Dette har medført et høyt innavlsnivå som går utover fertilitet og overlevelse. Det er en felles målsetting mellom Sverige og Norge å redusere innavlsbelastningen ved å forsøke å ivareta individer som innvandrer fra Finland/Russland og som dermed kan bidra med nye gener i bestanden. Under følger kjent status over innvandrere som har potensial til å inngå i den Skandinaviske bestanden.

To innvandrere etablerte seg i Tivedenreviret i Sverige og ynglet første gang i 2013. To hanner fra Tiveden er nå i revirmarkerende par (forventet yngling i 2020) og ytterligere 1-2 har etablert seg, men foreløpig uten partner.

En innvandret hannulv etablerte seg med partner i Tunturireviret i Sverige vinteren 15/16, og ynglet i 2016. I 2017 ble det påvist en valp i Svartedalenreviret hvor en av foreldrene var en ukjent finskrussisk innvandrer. Ingen valper fra Tunturi eller Svartedalen har lyktes i å reproducere seg, så disse ulvene ansees ikke å ha ført sine gener inn i den nåværende skandinaviske bestanden.

I november 2019 ble en genetisk verdifull ulv (finsk-russisk innvandrer) flyttet fra Engerdal til Kongsvinger. Etter å ha vært på vandring i og utenfor ulvesonen gjennom vinteren er den nå en del av det revirmarkerende paret i Deisjøreviret. Det er usikkert om den kom til reviret tidsnok til at det kan bli valper i reviret i 2020.

De to siste innvandrerne som har spredd sine gener inn i bestanden etablerte seg i hhv. Galvenreviret og Kynnareviret i 2008. Det var da over 15 år siden siste innvandrer som etablerte seg i bestanden. Ved mulig yngling av avkom etter Tivedentispa i 2020, vil bestanden kunne føres tilbake til seks ubeslektede individer; fire hanner og to tisper.

I 2019 var den gjennomsnittlige innavlskoeffisienten blant avkom i familiegruppene på 0,24, noe som er en svak nedgang (0,01) fra året før. Innavlskvotienten var på 0,24 også i 2017. En innavlskoeffisient på 0,25 tilsvarer avkom til et søskenpar. Det ser imidlertid ut som om potensialet for bedring er større enn samme tid i fjor, dersom innvandrere og F1 individ lykkes i å reproducere seg.

Beregning av uttak

I rapporten «Beräkningar av beskattning av den Skandinaviska vargpopulationen» 2021, har Skandulv beregnet hvilke beskatningsnivå som gir henholdsvis en forventet nulltilvekst, en tilvekst på 5 % og en tilvekst på 10 %. Det er gjort egne beregningene for uttak som kan gjøres i de norske og svenske delbestandene separat, og samlet for den skandinaviske bestanden. Beregningene gjelder antallet dyr som kan felles under lisensfelling, skadefelling og nødverge i perioden 1. mai 2020 til 30. april 2021.

I rapporten benyttes ulike modeller for å beregne effekten av ulike uttak. Modellene gir noe ulike resultater, og det er også usikkerhet knyttet til beregningene. Modell 1 bygger på beregnet årlig potensiell tilvekst i populasjonen ut fra populasjonsdata. Hvis man i modellen legger potensiell tilvekst siste 3 år til grunn får man at et samlet uttak av 23 dyr vil gi nulltilvekst i den norske delbestanden. Om man i modell 1 legger data fra siste 5 år til grunn viser modellen at et samlet uttak av 29 dyr vil gi nulltilvekst i den norske delbestanden. Modell 2 er en kjønns- og aldersbestemt matrisemodell. Basert på data for siste 3 år viser denne modellen at et samlet uttak på 20 dyr vil gi nulltilvekst i den norske delbestanden.

Resultatene ved bruk av de ulike modellene viser at det kan felles 20 - 29 individer (middeltall) i Norge dersom målet er å opprettholde den norske delen av bestanden på samme nivå i 2021. Videre kan det felles 60 - 68 individer (middeltall) totalt i Skandinavia dersom målet er å opprettholde den skandinaviske bestanden på samme nivå.

Historisk avgang

Kjent uttak av ulv iht. rovbase.no de siste tre år, er listet opp under. Dette omfatter ikke naturlig dødelighet. Etter første mai i år er det tatt ut sju ulver i Norge, alle utenfor ulvesonen.

Tabell 1: Døde ulver (lisensfelling, skadefelling og nødverge) i perioden 1. mai til 30. april:*

År	Region 4 og 5	Øvrig Norge	Totalt
2017/2018	27	2	29
2018/2019	16	5	21
2019/2020	13	4	17

* Tallene inkluderer ikke naturlig dødelighet, eller annen irregulær avgang som eksempelvis påkjørsler m.m.

5. Sekretariatets vurdering av det rettslige grunnlaget

Sekretariatet vil i det følgende drøfte bestanden, bestandsmålene, bestandens overlevelse og hjemmelsgrunnlaget for felling.

For at det skal kunne åpnes for felling er det flere vilkår som må være oppfylt. Det er vilkåret om å sannsynliggjøre at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet og vilkåret om at felling ikke truer den sør-skandinaviske bestandens overlevelse. I tillegg må man ha et tilstrekkelig hjemmelsgrunnlag for uttak etter naturmangfoldloven § 18. b eller c.

Dette drøftes i det videre.

5.1 Vilkåret om å sannsynliggjøre at bestanden etter neste yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte bestandsmålet

Ved fastsetting av kvote for lisensfelling skal det ifølge kommentarene til rovviltforskriften § 7 annet ledd gjøres en samlet vurdering av bestandens status og forventede utvikling. Fra dette skal det sannsynliggjøres at bestanden etter neste års yngling fortsatt vil oppfylle det nasjonalt fastsatte

bestandsmålet for regionen. Dette vilkåret er et annet vurderingstema enn vilkåret om at et uttak ikke skal true bestandens overlevelse.

Sekretariatet har i sak 9/20 (lisensfelling innenfor ulvesonen) argumentert for et uttak på to revir innenfor ulvesonen og mener at man med det fortsatt vil oppfylle det nasjonale bestandsmålet. Lisensfelling på inntil 12 individer utenfor ulvesona i region 4 og 5 vil i hovedsak være rettet mot enkeltindivider og i mindre grad påvirke oppnåelsen av bestandsmålet.

Det må imidlertid også i denne saken legges til grunn en sannsynlighetsvurdering av hvor mange valpekull som blir født i 2021.

Av den endelige statusrapporten for bestandsovervåking av ulv vinteren 2019/2020, fremgår det at det i løpet av registreringsperioden ble registrert 11 helnorske familiegrupper eller revirmarkerende par. En familiegruppe (Letjenna) og ett revirmarkerende på par (Spekedalen) ble tatt ut gjennom registreringssesongen, slik at det per 01.05 er kjent 9 helnorske revir. Tilsvarende er det kjent 9 grenseoverskridende familiegrupper og par.

Tilsvarende tall fra forrige registreringssesong var 6 helnorske revir og 8 grenserevir der paret var intakt ved endt kartlegningsperiode.

Sannsynligheten er relativt høy for at det forekommer yngling innenfor etablerte revirer der foreldrepar forblir intakt. Tall fra de siste 10 års overvåking av ulv i Norge viser at antallet ynglinger ligger i snitt på 60 % av antallet revir som eksisterte foregående vinter. Den årlige variasjonen har vært mellom 52 og 75%. I en så liten populasjon som den norske delen av den skandinaviske ulvebestanden, vil imidlertid tilfeldigheter kunne føre til store variasjoner fra år til år. Naturlig avgang, ulykker (f.eks. påkjørsel) eller illegal avliving kan være forhold som kan føre til at en eller begge foreldreindivider innen et revir blir borte. Også genetisk status (innavlsgrad) har betydning for ynglesuksess. Der flere slike forhold sammenfaller, kan det få stor betydning for antallet ynglinger påfølgende år. Fordi bestandsmålet inneholder et minimumskrav til helnorske ynglinger, vil også variasjonen i revirenes utbredelse ha betydning for bestandsoppnåelsen. I mange tilfeller vil det være små marginer som avgjør om et revir blir kategorisert som helnorske eller grenseoverskridende i ulike år. Ved uttak av revirer må alle disse forholdene tas i betraktning, slik at gjenværende revirer er tilstrekkelig til å sannsynliggjøre at bestandsmålet nås også neste år.

Sekretariatet mener at man med anbefalt kvote på to revir innenfor ulvesonen og 12 individer utenfor, fortsatt vil sannsynliggjøre at bestandsmålet nås etter neste yngling.

5.2 Vilkåret om at felling ikke truer bestandens overlevelse, jf. nml § 18 andre ledd Ifølge naturmangfoldloven § 18, andre ledd, kan vedtak bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse.

Sekretariatet viser til departementets klagebehandling av 31.12.2019 der det fremgår:

Vilkåret knytter seg til den sør-skandinaviske ulvebestanden. Dette følger av lovens forarbeider, jf. Ot.prp. nr. 52 (2008-2009) s. 130 2. spalte, annet hele avsnitt (...)

Departementet mener samtidig at bestandens overlevelse er et annet vurderingstema enn det norske bestandsmålet for ulv. Disse vurderingene støttes også i dom avsagt i Borgarting lagmannsrett datert 29.01.2020 (ikke rettskraftig).

Sekretariatet vurderer at oppfylging av det svenske vilkåret knyttet til «gynnsam bevarandestatus», i henhold til EUs arts- og habitatdirektiv, er tilstrekkelig for at uttaket ikke truer bestandens overlevelse.

Et uttak som ikke reduserer bestanden mer enn at den fortsatt ansees å ha gunstig bevaringsstatus vil etter departementets vurderinger i tidligere klagesaker, heller ikke true bestandens overlevelse. Departementet har tidligere vist til at å oppnå «gynnsam bevarandestatus kan være et strengere vilkår enn å ikke true bestandens overlevelse. Sekretariatet mener imidlertid at det beste kunnskapsgrunnlaget vi har er den svenske utredning om «gynnsam bevarandestatus», og legger den til grunn for vurdering av bestandens overlevelse.

«Gynnsam bevarandestatus»

I svensk forvaltning legges det til grunn at den svenske delen av ulvebestanden må bestå av minimum 300 individer for at bestanden skal ha «gynnsam bevarandestatus». Dette er basert på vitenskapelig utredninger der forskerne legger til grunn en skandinavisk populasjon på minst 340 ulver fordelt med 300 for Sverige og 40-60 for Norge. Dette minimumsantallet forutsetter at minst en immigrant fra Finland eller Russland etablerer seg og reproducerer i den skandinaviske bestanden hvert femte år (hver generasjon). Immigrerende ulver har stor betydning for å forbedre den genetiske tilstanden i bestanden og dermed bestandens langsiktige overlevelse.

Svenske forvaltningsmyndigheter varslet den 17. juni at beslutningsmyndigheten for lisensjakt i Sverige delegeres til länsstyrelsen i de noen utvalgte län. Länsstyrelsene har fått frist til 1. oktober med å vurdere lisensjakt på ulv. Naturvårdsverket peker i sin beslutning på at ulvebestanden i Sverige er stabil og med populasjonstilvekst på ca 9 %. Videre viser de til at den svenske delbestanden var på 365 individer (36,5 familiegrupper) iht. den siste bestandsrapporten, noe som er over minstenivået i Sverige. Naturvårdsverket legger også til grunn at den genetiske situasjonen nå ser ut til å ha noe mer potensiale for forbedring enn tidligere. I sin rapportering til EU-kommisjonen, har svenske myndigheter vurdert at den svenske bestanden har «gynnsam bevarandestatus».

Sekretariatet finner det krevende å vurdere om målet om minst en innvandrer hvert femte år som etablerer seg og reproducerer er oppfylt. Vi anser at innvandrerens gener på sikt må inngå i bestanden, og vi ser at det burde vært gjennomført en faglig vurdering rundt dette.

Samtidig så er sekretariatet av den oppfatning at potensialet for en langsiktig bedring av den genetiske situasjonen, nå er noe bedre enn i 2019. Minst en F0 og to F1-individer er i parkonstellasjoner, og innavlskvotienten er i siste bestandsrapport redusert fra 0,25 til 0,24 og er på nivå med 2017.

Forventet uttak i Norge og Sverige

Ved vurderingen av vilkåret om bestandens overlevelse må det gjøres en vurdering av det forventede samlede uttaket gjennom lovlig felling i Norge og Sverige. Det samlede uttaket må holdes opp imot bestandssituasjonen og den forventede utvikling i den skandinaviske ulvebestanden.

Naturvårdsverkets beslutning om å delegere myndigheten til Länsstyrelsene viser at svenske myndigheter vurderer at det er rom for noe uttak i den svenske delen av bestanden. Samtidig bes Länsstyrelsene om en restriktiv vurdering av mulig uttak og at man tar hensyn til øvrig dødelighet og

uttak gjennom ulovlig jakt. Omfanget av ulovlig jakt i Sverige vurderes å ligge på 15 – 20 % av den totale dødeligheten. Siden Lansstyrelsen har frist til 1. oktober med å vurdere mulig uttak, er det vanskelig å anslå hva det totale omfanget blir.

Det må imidlertid forventes at det også vil felles et visst antall ulver i Sverige ved skadefelling (skyddsjakt). I 2018/2019 og 2019/2020 ble det ikke åpnet for lisensjakt i Sverige. I statusrapporten fra Rovdata fremgår det at det ble lovlig felt 21 ulver i perioden 1. mai 2019 til 30. april 2020. Sekretariatet legger til grunn at det kan bli felt et tilsvarende antall også i 2020/2021, og med mulig lisensfelling i Sverige så vil dette uttaket sannsynligvis øke.

Det må også forventes at det felles ulv i andre rovviltregioner i Norge. Rovviltnemndene vedtok i 2019/2020 en samlet kvote på 43 ulver, hvorav 26 utenfor ulvesonen og 17 innenfor ulvesonen. Av disse kunne 12 ulver felles utenfor ulvesonen i region 4 og 5. Etter klagebehandling ble vedtaket innenfor ulvesonen endret til seks ulver (Letjennareviret).

Erfaring fra tidligere år tilsier imidlertid at bare en mindre andel av kvotene i de andre regionene effektueres. Det samlede uttaket gjennom ulike typer felling for andre rovviltregioner, har de siste 3 årene variert mellom 2 og 6 ulver (tabell 1). Sekretariatet mener det er rimelig å legge til grunn at det ikke vil felles vesentlig flere ulver i andre rovviltregioner enn tidligere. Ulver som felles utenfor ulvesona er i hovedsak dyr som vandrer inn fra Sverige.

Sekretariatet viser til saksframlegg for fellessak 9/20, der sekretariatet anbefaler nemndene å vedta uttak av to revir innenfor ulvesonen, i tillegg til anbefalingen i denne saken på inntil 12 dyr.

Lisensfellingkvotene i region 4 og 5 har de senere årene i stor grad blitt effektuert utenfor sonen. Noen dyr er imidlertid trukket fra kvoten som irregulær avgang (påkjørrelse m.m) og regnes ikke som en del av lovlig jaktuttak. Tidspunktet når vedtak om lisensfelling fattes, har normalt betydning for hvor mange dyr som belastes kvoten gjennom irregulær avgang i tiden før jaktstart.

Etter 1. mai i år er det så langt felt syv dyr i Norge. Disse dyrene er felt før det er fattet vedtak om kvoter for lisensfelling. De trekkes derfor ikke fra kvoten som irregulær avgang, men kommer i tillegg til vedtatte lisensfellingkvoter.

Den norske delen av den skandinaviske bestanden har vært relativt stabil de senere år, selv med et årlig uttak (lisensfelling, skadefelling, nødverge og irregulær avgang) på mellom 18 og 30 dyr hvert år de siste tre år. Dette sammenfaller relativt godt med estimatet over mulig uttak for å holde en stabil bestand i Norge – og som for 2020 er beregnet til mellom 20-29 individer, (Beräkningar av beskatning av den Skandinaviske vargpopulasjonen 2021), referert i kapitlet over. Analysen over mulig uttak for å holde en stabil bestand i Norge fra forrige år (2019) var på 16-27 individer, noe som også er i samme størrelsesorden. Vi antar at nivået på uttak (lisensfelling, skadefelling, nødverge og irregulær avgang) utenom uttak av familiegrupper, vil være i størrelsesorden som tidligere år.

Vi forventer dermed at et uttak ut over en familiegruppe (to eller flere familiegrupper), vil redusere antall individer av ulv i Norge - og også bestanden ned mot bestandsmålet som måles i antall ynglinger. Her er det imidlertid usikkerhet knyttet til tilfeldige variasjoner for små bestander. I den skandinaviske bestanden som helhet kan det antas at felling av 60 - 68 individer vil medføre en relativt stabil bestand.

Det vil likevel være mulig med et høyere uttak enn 20 - 29 individer i den norske delen av bestanden, uten at bestanden bringes under det norske bestandsmålet på 4 – 6 ynglinger (omregnet til rundt 40 – 60 individer), som er det antallet ulv i Norge som svensk forvaltning legger til grunn i sine vurderinger knyttet til «gynnsam bevarandestatus».

I rapporten fra Skandulv gjøres det beregninger kun av uttak gjennom jakt, inkl. nødverge. I tabell 1 over benyttes samme tallgrunnlag, slik at det blir mulig å sammenholde tallene for mulig uttak.

Sekretariatet mener det er rom for å gjøre uttak som medfører nedgang i den norske delen av bestanden uten at dette truer bestandens overlevelse. Uttak på norsk side vil imidlertid henge sammen med potensialet for uttak på svensk side.

Den svenske delen av bestanden ligger på 365 individer, over nivået på 300 individer som er ansett som minimum for å opprettholde «gunstig bevaringsstatus». De siste tre årene har man i Sverige hatt en årlig avgang utover naturlig dødelighet på mellom 11 og 39 dyr (uten lisensjakt i Sverige de to siste sesonger). Videre kan det felles 60 - 68 individer (middeltall) totalt i Skandinavia dersom målet er å opprettholde den skandinaviske bestanden på samme nivå.

Med uttak av to helnorske revir, anser vi at det fremdeles kan være rom for noe uttak på svensk side, også dersom man ønsker en stabil skandinavisk bestand. Dersom svenske myndigheter ønsker å redusere bestanden, siden de nå anser at de ligger over «gynnsam bevarandestatus», så øker dette potensialet for uttak.

Sekretariatets samlede vurdering er at det både kan tas ut 12 dyr utenfor ulvesonen og to revir innenfor i reg. 4 og 5 og uttak i Sverige og i andre regioner i tråd med tidligere år uten at dette truer bestandens overlevelse. Det samlede uttaket gjennom lisensfelling i region 4 og 5 vil med høy usikkerhet anslås å bli på rundt 20-30 ulver. Dette er basert på gjennomsnittlig uttak de siste tre årene, og hvor man nå tar høyde for et uttak av to revirer. Sekretariatet forutsetter at det ikke tas ut revir med genetisk verdifulle individer.

I vurderingen er det samlede forventede uttak i den skandinaviske ulvebestanden holdt opp mot siste tilgjengelige kunnskap om ulvebestandens status og forventede utvikling. Sekretariatet vurderer at det samlede forventede uttaket i Norge og Sverige kan medføre nulltilvekst eller noe nedgang i den skandinaviske bestanden.

Videre er det sannsynlig at det samlede uttaket i Norge vil kunne bringe den norske delen av bestanden til et lavere antall individer i 2021. Uttaket anses likevel ikke å ville bringe bestanden under bestandsmålet.

5.3 Vurderinger av hjemmelsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 18, bokstav b

I naturmangfoldloven § 18, første ledd, bokstav b heter det:

Kongen kan ved forskrift eller enkeltvedtak tillate uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk (...)

b. for å avverge skade på avling, husdyr, tamrein, skog, fisk, vann eller annen eiendom,

(...)

Vedtaket etter første ledd bokstav a til f kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

Formålet med uttak etter nml. § 18, bokstav b er å forhindre skade. Etter annet ledd kreves det i tillegg både at uttak ikke truer bestandens overlevelse og at formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte.

Naturmangfoldloven krever at det foreligger en viss risiko for skade av et visst omfang.

Bernkonvensjonen krever at formålet med fellingen er å avverge «serious damage», mens loven etter

sin ordlyd krever at formålet er å avverge «skade». Loven må likevel forstås slik at den oppstiller et visst minstekrav til skadens alvorlighetsgrad og omfang. Ikke enhver skade på de verdier som er nevnt i § 18 første ledd b, kan anses for å åpne for uttak. I praksis er det skade på husdyr og tamrein som er de vanlige skadetyperne. Energi- og miljøkomitèen har i sine flertallsmerknader, jf. Innst. 257 L (2016-17) understreket at også hund skal være omfattet av begrepet «husdyr».

Hjemmelsgrunnlaget for felling på grunn av potensialet for skade på husdyr og tamrein er grundig vurdert av departementet i forbindelse med klagebehandlingene av tidligere vedtak om lisensfelling av ulv både innenfor og utenfor ulvesona.

Sau

Antallet sau som slippes på beite og omfanget av skader forårsaket av ulv varierer i ulike områder utenfor ulvesona. Sekretariatet anser derfor at ikke alle områder utenfor sona kan vurderes likt. Mattilsynet utfører en årlig gjennomgang av beitesesongen som var, og utsikter for kommende beitesesong med tanke på dyrevelferd opp mot rovdyr. I rapporten legges det vekt på at størstedelen av det dokumenterte tapet av beitedyr til fredet rovvilt skjer i beiteprioritert område.

Forvaltningsplanene for rovvilt i Hedmark er delt inn i ulike soner. Grønn sone omfatter beiteprioriterte områder. Blå sone omfatter områder som både er viktige for å oppnå bestandsmålene for rovvilt og viktige beiteområder. Blå sone inkluderer ulvesona, men også større områder nord for ulvesona i Stor-Elvdal og Rendalen kommuner (se kart i vedleggsdelen). I disse delene er det i utgangspunktet hensyn til bjørn, jerv og gaupe som skal vektlegges. I blå sone nord for ulvesona og øst for Glomma i Hedmark, slippes det i liten grad sau på utmarksbeite. Som en følge av dette er det også lite tap til rovvilt. Et unntak er beiteområdet til Sølendalen havnelag som ligger innenfor blå sone, men som iht. forvaltningsplanen skal forvaltes som prioritert beiteområde. I dette beiteområdet går et relativt stort antall dyr på beite og det har vært gjentagende skader av ulv, enkelte år også med svært stort skadeomfang.

Sekretariatet mener at omfanget av skader og skadepotensial i blå sone nord for ulvesona og øst for Glomma i Hedmark ikke skiller seg vesentlig fra tidligere.

Innenfor de beiteprioriterte områdene utenfor ulvesona i Hedmark og Akershus, inkludert beiteområdet til Sølendalen hamnelag, er det dokumentert til dels store tap av sau til ulv. Det er store årlige variasjoner i skadeomfang innenfor de ulike beiteområdene, men skadepotensialet er stort ved at det i disse områdene slippes et stort antall sau fritt på utmarksbeite.

Gjennom forskning fra SKANDULV er det godt dokumentert at hovedutfordringen når det gjelder skader på beitedyr er knyttet til enslige ulver på vandring. De beiteprioriterte områdene rundt ulvesona er spesielt utsatte, da dette er de første områdene hvor ulv på vandring østfra først kommer i kontakt med store mengder sau på fritt utmarksbeite. I de beiteprioriterte områdene skal terskelen for skadefelling være lav, men det er i praksis svært krevende å gjennomføre felling av ulv på barmark. Riksrevisjonen påpeker denne problemstillingen i sin rapport om forvaltningen av rovvilt fra 2019. Mattilsynet har også uttrykt sterk bekymring for dyrevelferden hos beitedyr i disse områdene.

Sekretariatet mener at det vil være vanskelig å gjennomføre effektive forebyggende tiltak i beiteprioriterte områder. Det er snakk om et stort antall sau, og det foreligger ikke andre realistiske alternativer til utmarksbeite i disse områdene. Forvaltningen legger opp til at det kun skal gjennomføres lettere forebyggende tiltak i prioriterte beiteområder. Gjennom praktiseringen av

prinsippet om differensiert forvaltning er det derfor gjort en avveining av muligheten for å gjennomføre forebyggende tiltak mot interessen av å opprettholde utmarksbeite for sau.

Innenfor beiteprioriterte områder i Hedmark og Akershus, inkludert blå sone vest for Glomma i Hedmark, og Sølendalen havnelag sine beiteområder i blå sone øst for Glomma, mener sekretariatet at skadeomfang og skadepotensialet på sau er stort. På bakgrunn av dette anser sekretariatet at det er hjemmelsgrunnlag i nml. § 18, bokstav b for å tillate lisensfelling innenfor disse områdene. Det foreligger etter sekretariatets syn ikke andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling.

Sekretariatet mener det er mulig å gjennomføre andre forebyggende tiltak i de rovviltprioriterte områdene utenfor ulvesona. Forvaltningsplanen legger opp til at det innenfor rovviltprioriterte områder i større grad skal gjennomføres tyngre forebyggende tiltak. I blå sone nord for ulvesona og øst for Glomma i Hedmark, med unntak av beiteområdet til Sølendalen havnelag, anser sekretariatet at skadepotensialet på sau er begrenset og det er ikke hjemmelsgrunnlag for å tillate lisensfelling etter nml § 18, bokstav b. Det foreligger også andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling i disse områdene.

Storfe

I beiteprioriterte områder i Akershus slippes det om lag 1700 storfe, og i Hedmark om lag 9700 storfe på fritt utmarksbeite. Det er økt interesse for å utnytte utmarksressursene til storfebeite, og det forventes en ytterligere økning. En større satsing på storfe på utmarksbeite er også en tilpasning til økte rovviltbestander da storfe i mindre grad er utsatt for ulveangrep på beite.

I perioden fra 2010 er det dokumentert totalt 15 skader på storfe forårsaket av ulv, alle disse i Hedmark fylke. Av disse er 8 tilfeller innenfor ulvesona. I blå forvaltningssone utenfor ulvesona i Hedmark er det dokumentert 4 skader, mens det i beiteprioritert område vest for Glomma er dokumentert 2 skader. Sekretariatet anser at omfanget av skader og skadepotensial på storfe utenfor ulvesona er begrenset og ikke skiller seg vesentlig fra det som ble lagt til grunn i departementets tidligere klagevurderinger.

Det vil i mange tilfeller være mulig å forebygge skader på storfe i en akutt situasjon fordi de ofte går samlet på utmarksbeite. I akutte situasjoner kan man søke om tilskudd til ekstraordinært tilsyn med dyra, eller tidlig nedsanking. Det er også mulig å søke om tilskudd til radiobjeller. Det foreligger derfor andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling for å forebygge skader på storfe.

Etter sekretariatets oppfatning er skadeomfang og skadepotensialet på storfe begrenset i alle områder utenfor ulvesona, og danner ikke hjemmelsgrunnlag for lisensfelling. Det foreligger også andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling for å forebygge skader på storfe.

Hund

I perioden fra 2010 er det dokumentert 13 hunder angrepet av ulv utenfor ulvesona i region 4 og 5. De fleste hunder angripes når de slippes i områder med etablerte revir. Det er derfor vesentlig flere hunder som blir angrepet av ulv innenfor enn utenfor ulvesona. Sekretariatet anser at skadeomfang og skadepotensiale på hund utenfor ulvesona er begrenset og ikke skiller seg vesentlig fra det som ble lagt til grunn i departementets tidligere klagevurderinger.

Skader på hund kan forebygges ved å jakte uten hund, eller jakte med hund i bånd i områder med kjent ulveforekomst. Etter sekretariatets oppfatning er skadeomfang og skadepotensialet på hund

begrenset i alle områder utenfor ulvesona, og danner ikke hjemmelsgrunnlag for lisensfelling. Det foreligger også andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling for å forebygge skader på hund.

Tamrein

Tamreindrift er avgrenset til Elgå reinbeitedistrikt i Hedmark. Innenfor reinbeitedistriktet er det siden 2010 dokumentert 41 skader på tamrein forårsaket av ulv. Skadeomfanget på tamrein er varierende, men skadepotensialet er etter sekretariatets oppfatning stort innenfor reinbeiteområdene, ved at tamrein beveger seg over store utmarksområder og går ute hele året. Av samme grunn mener sekretariatet at det er vanskelig å iverksette andre effektive tiltak for å redusere skadepotensialet på tamrein.

Utenfor Elgå reinbeitedistrikt drives det ikke tamreindrift i region 4 og 5, og det totale tapsomfanget av tamrein forårsaket av ulv er derfor lavt. Sekretariatet anser at hensynet til tamrein ikke kan tillegges nevneverdig vekt utenfor reinbeiteområdene.

Innenfor Elgå reinbeitedistrikt mener sekretariatet at skadeomfang og skadepotensialet på tamrein er stort. Det foreligger etter sekretariatets syn ikke andre tilfredsstillende løsninger enn lisensfelling. På bakgrunn av dette anser sekretariatet at det er hjemmelsgrunnlag i nml. § 18, bokstav b for å tillate lisensfelling innenfor Elgå reinbeitedistrikt.

Skadeomfang og fremtidig skadepotensial på husdyr og tamrein

I vurderingene er det lagt vekt på at terskelen for felling skal vurderes ulikt innenfor og utenfor ulvesona, jf. prinsippet om differensiert forvaltning.

Sekretariatet mener at det er hjemmelsgrunnlag for å åpne for lisensfelling i medhold av nml § 18 bokstav b i beiteprioriterte områder i Akershus og Hedmark. Dette inkluderer blå sone vest for Glomma i Hedmark, samt beiteområdet til Sølendalen havnelag. Etter en samlet vurdering av de momenter som er omtalt ovenfor anser sekretariatet at det ikke foreligger andre tilfredsstillende løsninger enn felling i medhold av nml § 18 første ledd bokstav b i disse områdene, og at vilkåret om at forebygging av skader på husdyr og tamrein ikke kan nås på annen måte er oppfylt for hele dette området.

5.4 Vurderinger av hjemmelsgrunnlaget i naturmangfoldloven § 18, bokstav c

I naturmangfoldloven § 18, første ledd, bokstav c heter det:

§ 18. (annet uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk etter vurdering av myndighetene)

Kongen kan ved forskrift eller enkeltvedtak tillate uttak av vilt og lakse- og innlandsfisk

(...)

c. for å ivareta allmenne helse- og sikkerhetshensyn eller andre offentlige interesser av vesentlig betydning,

(...)

Vedtak etter første ledd bokstav a til f kan bare treffes hvis uttaket ikke truer bestandens overlevelse og formålet ikke kan nås på annen tilfredsstillende måte. Det skal ved vurdering av uttak av rovvilt etter første ledd bokstav c legges vekt på om bestandsmål som er vedtatt i Stortinget er nådd.

Denne bestemmelsen inneholder to ulike deler, «allmenne helse- og sikkerhetsmessige hensyn» og «andre offentlige interesser av vesentlig betydning», som begge kan utgjøre et hjemmelsgrunnlag for felling.

Nedenfor fremgår sekretariatets drøfting av disse hensynene utenfor ulvesona.

Sekretariatet har i vurderingen av hjemmelsgrunnlaget etter nml § 18 første ledd bokstav b kommet til at det foreligger hjemmel etter denne bestemmelsen til å åpne for lisensfelling av ulv i beiteprioriterte områder samt blå sone vest for Glomma i Hedmark, og Sølendalen havnelag sine beiteområder i blå sone øst for Glomma.

Sekretariatet går derfor ikke nærmere inn på vurdering av hjemmelsgrunnlag i medhold av nml § 18 første ledd bokstav c når det gjelder disse områdene.

Sikkerhet og helse, herunder frykt

Deler av lokalsamfunn og enkeltpersoner opplever frykt for ulv som opptrer relativt nært til bosetning og der folk ferdes. Sekretariatet viser til departementets tidligere klagebehandlinger der det påpekes at hverken lovens ordlyd, forarbeider eller Bernkonvensjonen gir støtte til at frykt for ulv hos enkeltpersoner eller i befolkningen, uten at det foreligger reell fare, alene er tilstrekkelig grunnlag for felling.

Dersom det dokumenteres at individer utgjør en reel trussel mot mennesker, vil et uttak kunne skje av allmenne sikkerhetshensyn. Etter sekretariatets oppfatning er det imidlertid ikke dokumentert at det utenfor ulvesona er ulver som utgjør en reell og konkret risiko for skade på mennesker. Det er derfor ikke rettslig grunnlag for å tillate lisensfelling etter dette hensynet.

Problemstillingen omkring allmenn frykt i befolkningen er diskutert som grunnlag for felling under hensynet til psykososiale forhold under «andre offentlige interesser av vesentlig betydning». Vi viser derfor til nærmere drøftinger og vurderinger i dette avsnittet.

Andre offentlige interesser av vesentlig betydning

Energi- og miljøkomitéen viser i Innst. 257 L (2016-2017) til at det verken i Bernkonvensjonen eller i naturmangfoldloven er nærmere angivelser av hva slags offentlige interesser som anses å oppfylle vilkårene. Flertallet legger til grunn at den enkelte medlemsstat har en viss frihet til å definere hva slags offentlige interesser som i hvert enkelt tilfelle kan oppfylle vilkårene for vedtak om uttak. Videre viser komiteen også til at bestemmelsen i hvert enkelt tilfelle stiller krav til at den eller de aktuelle offentlige interesser må være av «vesentlig betydning». I den tilsvarende bestemmelsen (artikkel 9 nr. 1) i Bernkonvensjonen benyttes begrepet overriding public interests, altså altoverskyggende eller dominerende offentlige interesser.

Energi- og miljøkomitéen understreker at vurderingen av hvorvidt vilkårene som omfattes av begrepene «offentlige interesser av vesentlig betydning» er oppfylt, må foretas i det enkelte vedtak om felling. Videre har komitéen uttalt at interesseavveiningen som må foretas iht. naturmangfoldloven § 18 c skal være av dynamisk karakter. Dette innebærer at i perioder der bestanden er over bestandsmålet, skal terskelen senkes for når vilkårene for felling for å ivareta offentlige interesser er oppfylt. Flertallet i Borgarting lagmannsrett støtter ikke dette synet i dom av 29.01.2020. Denne dommen er anket inn for Høyesterett av både staten og saksøker, og er derfor ikke rettskraftig. Sekretariatet ser det dermed som vanskelig å legge avgjørende vekt på Borgarting lagmannsrett sine vurderinger i dette saksframlegget. Sekretariatet viser også til at Stortinget i juni

2020 vedtok å ta inn i naturmangfoldloven § 18 at det ved vurdering av uttak av rovvilt etter første ledd bokstav c, skal legges vekt på om bestandsmål som er vedtatt i Stortinget er nådd. Sekretariatet mener dette tillegget til naturmangfoldloven kan tolkes slik at det er en tydeliggjøring av betydningen av bestandsmålet. Vi registrerer imidlertid at det i stortingsbehandlingen av forslaget var ulike vurderinger knyttet til betydningen av det tillegget.

Nedenfor fremgår sekretariatets drøfting av de hensynene som er fremhevet av Energi- og miljøkomitéen i Innst. 257 L (2016-2017).

Ivareta hensynet til beitenæringen i beiteprioriterte områder, samtidig som rovvilt sikres vern i rovviltprioriterte områder

I blå sone nord for ulvesona og øst for Glomma i Hedmark, med unntak av beiteområdet til Sølendalen havnelag, slippes det i liten grad sau på utmarksbeite. Som en følge av dette er det også lite tap til rovvilt. Det slippes noe storfe på beite i området, men skadeomfang og skadepotensiale er lavt.

Skadepotensialet, spesielt når det gjelder storfe, må anses å være lavere i områder hvor det kun forekommer streifdyr. Innenfor rovviltprioriterte områder må beitenæringa i noen grad tilpasse driften til at det kan være etablerte forekomster av rovvilt, og at det kan forekomme streifdyr av ulv.

Det har vært gjentatte etableringer, eller forsøk på etablering i områder utenfor ulvesona. I områder der det ikke åpnes for lisensfelling må en forvente at det over tid vil kunne etableres revir. Eventuelt nyetablerte revir vil vanligvis ikke kunne dokumenteres sikkert før påfølgende vinter. I slike tilfeller kan påvirkningen gjennom en periode være vesentlig høyere dersom det ikke åpnes for lisensfelling. Sekretariatet anser likevel at de negative effektene med hensyn til beitenæringen i disse områdene, også dersom det oppstår reviretableringer, vil være begrensede.

Sekretariatet mener at situasjonen innenfor rovviltprioritert område nord for ulvesona og øst for Glomma i Hedmark ikke skiller seg vesentlig fra det som ble lagt til grunn ved departementets tidligere vurderinger. Sekretariatet er av den oppfatning at tilstedeværelse av ulv ikke er til hinder for fortsatt beitebruk i området, men den samlede belastningen som næringa opplever gjennom behovet for omstillinger av drifta er et forhold som kan tillegges vekt ved vurdering av hjemmelsgrunnlaget for felling i medhold av nml § 18 bokstav c.

Sekretariatet anser at dette hensynet ikke alene gir rettslig grunnlag for lisensfelling innenfor rovviltprioritert område nord for ulvesona og øst for Glomma i Hedmark, men kan tillegges en viss vekt. Beiteområdet til Sølendalen havnelag er her unntatt og vurderes som en del av beiteprioriterte områder.

Forutsigbarhet og konfliktdemping i forvaltningen

Departementet har tidligere vektlagt forutsigbarhet som et sentralt hensyn bak prinsippet om differensiert forvaltning. Forutsigbarhet innebærer at allmennheten kan regne med at det er lav terskel for felling utenfor, og høy terskel innenfor ulvesona. Dette bidrar til konfliktdemping og tydelighet i forvaltningen, og er understreket i Meld. St. 21 (2015-2016) Ulv i norsk natur. Et regelverk som praktiseres tydelig og avklart vil virke konfliktdempende.

Sekretariatet anser at hensynet til forutsigbarhet og konfliktdemping i forvaltningen i denne saken er et hensyn som taler for at det kan tillates lisensfelling i de områdene som ligger utenfor ulvesona.

Øke tilliten til rovviltforvaltningen

Departementet har tidligere også lagt vekt på økt tillit til rovviltforvaltningen. En forståelig og forutsigbar forvaltning er også forhold som bidrar til en økt tillit til rovviltforvaltningen, noe som taler for lisensfelling utenfor ulvesona. Prinsippene for rovviltforvaltningen ligger fast, derfor taler dette hensynet også i denne saken for at det tillates lisensfelling utenfor ulvesona.

Jakt

For eiere av skog og annen utmarkseiendom utgjør jakt en del av inntektsgrunnlaget både i form av rettighetsbaserte inntekter (jaktutbytte, inntekter fra utleie mm) og inntekter fra tjenester knyttet til jaktutleie. Den største påvirkningen vil imidlertid være i områder med etablerte revir. Påvirkningen på inntekter fra jakt og jaktutøvelse vil være vesentlig lavere i områder hvor det kun forekommer streifullv. Enslige ulver vil i mindre grad ha innvirkning på elgbestanden, og sannsynligheten for at enslige ulver angriper hund er også vesentlig lavere.

Det har imidlertid vært gjentatte etableringer eller forsøk på etablering i områder utenfor ulvesona. I områder der det ikke åpnes for lisensfelling må en forvente at det over tid vil kunne etableres revir. Eventuelt nyetablerte revir vil vanligvis ikke kunne dokumenteres sikkert før påfølgende vinter. I slike tilfeller vil påvirkningen være vesentlig høyere gjennom en periode dersom det ikke åpnes for lisensfelling. Sekretariatet mener at hensynet til forutsigbarhet taler for at jaktutøvelse og inntekter fra jakt kan tillegges vekt utenfor ulvesona i denne saken, også i områder der det ikke er kjent forekomst av revir. Sekretariatet anser at dette er forhold som ikke alene kan gi hjemmel for felling i medhold av nml § 18 bokstav c, men at hensynet er et moment som kan tillegges vekt i en samlet vurdering.

Psykososiale forhold

Når man ser bort fra konfliktene knyttet til landbruksnæring, handler ulvekonfliktene i stor grad om utrygghet, bekymringer for barn/hunder/egen person og innskrenkede muligheter for friluftsliv og jaktutøvelse.

Sekretariatet viser til at i kommuner som har hatt ulv over noe tid, som for eksempel Trysil, er det gitt uttrykk for at det kan være en belastning som går utover folks livskvalitet. I en studie utført av NIBIO i 2018 (Beitebruk i ulvesona) fremgår det at mange husdyreiere med familie oppgir at de frykter ulveangrep. Dette medfører daglig stress, de er sterkt bekymret for husdyra sine og har redusert søvnkvalitet. De er også bekymret for fremtidsutsiktene som husdyreiere. Sekretariatet mener at problemstillingene som mange kan føle ved å bo i ulverevir over en lengre tidsperiode, må tillegges en viss vekt ved vurdering av hjemmelsgrunnlaget. Når det gjelder psykososiale forhold vil imidlertid påvirkningen være vesentlig lavere utenfor områder med etablerte revir, både når det gjelder opplevelse av utrygghet og innvirkning på jaktutøvelse og friluftsliv. Selv om hensynet til forutsigbarhet også kan gjøres gjeldende i dette tilfellet, mener sekretariatet at de negative effektene når det gjelder psykososiale forhold, også dersom det vil oppstå reviretableringer, vil være begrenset.

Dersom subjektiv frykt hos noen skal tillegges vekt, vil dette kunne bidra til å undergrave beskyttelsen av store rovdyr. Redusert livskvalitet hos noen ansees likevel som relevant og kan tillegges en viss vekt.

Opprettholdelse av spredt bosetning

Spørsmålene knyttet til fraflytting er komplekse. Det er vanskelig å se at ulvebestandens påvirkning kan skilles ut som et eget tema, eller at det er sannsynliggjort at den virker negativt inn på den distriktpolitiske målsetningen om å opprettholde en spredt bosetting i Norge.

Forekomst av ulv fører til ulemper for beitenæringen. Det vil spesielt ved generasjonsskifte eller ved vurdering rundt fremtidig satsing på husdyr, være av betydning hvilke rammer og mål som kan forventes for ulveforvaltningen.

Sekretariatet mener at hensynet til forutsigbarhet taler for at opprettholdelse av spredt bosetting kan tillegges en viss vekt utenfor ulvesona. Sekretariatet anser at dette hensynet ikke alene kan danne rettslig grunnlag for å tillate lisensfelling, men at det kan tillegges noe vekt i en samlet vurdering.

Vurderinger knyttet til lisensfelling i medhold av nml § 18 første ledd bokstav c - sammenfatning og konklusjon

Sekretariatet har vurdert hjemmelsgrunnet for å åpne for lisensfelling i medhold av nml § 18 bokstav c i blå sone nord for ulvesona og øst for Glomma i Hedmark, med unntak av beiteområdet til Sølendalen havnelag. Etter en samlet vurdering av de momenter som er omtalt ovenfor anser sekretariatet at vilkåret om at det må foreligge offentlige interesser av vesentlig betydning er oppfylt for hele dette området.

Ulemper og belastning knyttet til de ulike hensynene kan delvis avhjelpes gjennom andre tiltak enn lisensfelling. De negative virkningene knyttet til konfliktnivået og manglende tillit til rovviltforvaltningen, blant annet som følge av manglende forutsigbarhet, kan likevel ikke avhjelpes gjennom slike tiltak.

6. Sekretariatets forslag til kvote, fellingsperiode og fellingsområde

Etter en samlet vurdering anbefaler sekretariatet at det åpnes for lisensfelling utenfor ulvesona i region 4 og 5. Sekretariatet anser at vilkårene for felling etter nml. § 18, første ledd bokstav b oppfylt innenfor prioriterte beiteområder. I blå sone utenfor ulvesona og utenfor områdene til Sølendalen beitelag anser sekretariatet at det er hjemmel til lisensfelling i medhold av nml. § 18, første ledd bokstav c. Det er lagt vekt på prinsippet om geografisk differensiert forvaltning.

Det er svært viktig å unngå å felle den genetisk viktige hannen som nå inngår i en parkonstellasjon med tispå i Deisjøreviret. Ivaretagelse av innvandrere vil på sikt kunne bedre den genetiske situasjonen til den Sør-Skandinaviske ulvepopulasjonen, og medfører at man kan ha en mindre bestand enn man ellers må ha for en langsiktig overlevelse. Videre så er det usikkert om hannen kom tidsnok til reviret til at det er valper i reviret, men dette kan ikke utelukkes. Eventuelle valper vil i så fall også være genetisk viktige (F1). På et generelt grunnlag, bør man av dyreetiske hensyn ikke åpne for jakt dersom det er mulighet for at kun lederdyrene tas ut. Av hensyn til bestandsmålet vil uttak av Deisjøreviret komme i tillegg til det som vedtas i saken knyttet til revir innenfor ulvesonen.

Sekretariatet anbefaler at det ikke åpnes for jakt på et område rundt Deisjøreviret, som fremgår av vedtaket og av vedlagte kart.

Det anbefales en kvote på totalt 12 dyr. Kvotens størrelse er foreslått slik på bakgrunn av forventet antall dyr som vil oppholde seg utenfor ulvesona i region 4 og 5. Det er også lagt vekt på at dyr som felles på skadefelling eller dør gjennom annen irregulær avgang vil belastes lisensfellingskvoten, jf. rovviltforskriftens § 7. Sekretariatet viser til at lisensfellingsområdet er avgrenset til områder utenfor ulvesona og utenfor reviområder. Felling av dyr utenfor ulvesona vil i mindre grad påvirke bestandsoppnåelsen i Norge. Uttaket må likevel vurderes som en del av den samlede belastning på bestanden.

Ut fra den kunnskap sekretariatet har, mener vi at et uttak på 12 ulver utenfor ulvesona i denne saken og et uttak av to revir (i sak 9/20) ikke vil være til hinder for å nå bestandsmålet kommende år. Et slikt uttak vil heller ikke true bestandens overlevelse på sikt. Det forutsettes at det iverksettes nødvendige tiltak for å hindre felling av eventuelt genetiske viktige individer som kommer inn i fellingsområdet.

Fellingsperioden for lisensfelling av ulv utenfor ulvesona er fastsatt i rovviltforskriftens § 10 e) fra 1. desember til 31. mai. Rovviltnemndene kan fastsette en kortere fellingsperiode dersom særlige forhold tilsier det. Sekretariatet kan ikke se at det er forhold som tilsier at nemndene bør fastsette en kortere lisensfellingsperiode i denne saken. Sekretariatet anbefaler nemndene å fastsette en fellingsperiode fra 1. desember 2020 til 31. mai 2021.

Sekretariatet anbefaler nemndene å fastsette fellingsområdet til region 4 og 5 utenfor ulvesona, og utenfor en sone som fastsettes for å unngå felling av dyr fra Deisjøreviret.

7. Vurdering av naturmangfoldloven §§ 8-12

Etter lov om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven), av 19.6.2009 nr. 100, § 7 skal prinsippene i lovens §§ 8 til 12 legges til grunn som retningslinjer ved utøving av offentlig myndighet. Beslutninger som kan påvirke naturmangfoldet skal baseres på vitenskapelig kunnskap om arters bestandssituasjon, jf. naturmangfoldloven § 8.

Ulvebestanden er godt undersøkt med årlige sporinger, og man har dermed god oversikt over svingningene i bestanden, jf. Rapporten Bestandsovervåking av ulv vinteren 2019-2020. "Føre-var-prinsippet" i § 9 sier at når det ikke foreligger tilstrekkelig kunnskap om hvordan beslutningens virkning vil være på naturmiljøet, skal man unngå mulig vesentlig skade på naturmangfoldet. Sekretariatet mener at det i denne saken foreligger tilstrekkelig kunnskap og føre-var-prinsippet i nml. § 9 derfor tillegges mindre vekt.

Det foreligger betydelig kunnskap om den samlede belastningen som populasjonen av ulv blir utsatt for, jf. nml § 10, blant annet gjennom statusrapporter og annen informasjon fra Skandulv som inkluderer oversikt over både regulær og irregulær avgang. I tillegg er det gjennomført forskningsprosjekter der blant annet dødelighet og betydning av ulike faktorer er beskrevet. Alle døde individer av ulv blir løpende registrert i Rovbase. Det kan også være en ytterligere avgang fra bestanden som av ulike årsaker ikke er registrert i Rovbasen, eksempelvis ulykker, naturlig død og ulovlig felling. Det må også legges til grunn at det vil åpnes for uttak gjennom skadefelling og lisensfelling av ulv i Sverige og andre rovviltregioner i Norge. Ut fra kunnskap om bestandsstatus og -dynamikk i ulvebestanden, samt bestandsmålsettingen for ulv, anser sekretariatet at den samlede belastningen ikke blir for stor ved et uttak av 12 ulv gjennom lisensfelling utenfor ulvesona i region 4

og 5, i tillegg til forventet uttak gjennom skadefelling og sekretariatets anbefaling til uttak innenfor ulvesonen.

Sekretariatet anser ikke at nml. § 11 om at kostnadene ved miljøforringelse skal bæres av tiltakshaver er relevant å vurdere i denne sammenheng.

I henhold til nml. § 12 skal det for å unngå eller begrense skader på naturmangfoldet tas utgangspunkt i slike driftsmetoder og slik teknikk og lokalisering som, ut fra en samlet vurdering av tidligere, nåværende og fremtidig bruk av mangfoldet og økonomiske forhold, gir de beste samfunnmessige resultater. I denne saken er det lagt stor vekt på prinsippet om en geografisk differensiert forvaltning, hvilket innebærer at ynglinger av ulv fortrinnsvis skal foregå innenfor ulvesona. Det foreslåtte uttaket av ulv gjelder områder utenfor ulvesona. Det vises for øvrige til vurderingene i kapitlene ovenfor.